

Олександр Колб

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу
Національного університету «Львівська політехніка»

Христина Груба

студентка групи ПВ-24 юридичного факультету
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

СУБ'ЄКТИ ТА УЧАСНИКИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ПРАВОВІДНОСИН: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТОВНІ ВІДМІННОСТІ

Необхідність розгляду даного питання у цій роботі обумовлена декількома обставинами:

а) по-перше, тим критичним станом, що склався у сфері виконання покарань України та який виступає однією з детермінант, яка негативно впливає на ефективність виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі та, зокрема, знижує рівень захищеності основоположних прав, свобод і законних інтересів осіб, що тримаються у виправних колоніях [2];

б) по-друге, об'єктивною потребою залучення всіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності до процесу реформування діяльності органів та установ виконання покарань України, одним із завдань якого є забезпечення реалізації на практиці міжнародних стандартів поведінки із засудженими, позбавленими волі;

в) по-третє, завданнями, що витікають із змісту міжнародних зобов'язань України з питань, зокрема, приведення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу [5];

г) по-четверте, теоретичним переосмисленням змісту кримінально-виконавчої діяльності України у сучасних умовах та розробкою у зв'язку з цим адекватних науково обґрунтованих заходів з означеної проблематики дослідження.

У цьому контексті, без сумніву, досить актуальним питанням є з'ясування ролі суб'єктів та учасників реалізації міжнародних стандартів поведінки із засудженими.

Як показали результати вивчення наукової літератури, досі на доктринальному рівні немає однозначності щодо таких категорій кримінально-виконавчого права, як: «суб'єкт» та «учасник» кримінально-виконавчих правовідносин, що важливо з огляду визначення ефективності їх діяльності у сфері виконання покарань України.

Зокрема, І. В. Шмаров поряд із суб'єктами кримінально-виконавчих правовідносин пропонує розглядати як окрему правову категорію й їх учасників. При цьому, до перших він обґрунтовано відніс персонал органів та установ виконання покарань, з одного боку, і засуджених до відповідних кримінальних покарань, з іншого [6, с. 35]. У свою чергу, учасниками зазначених суспільних відносин він називає всіх інших фізичних і юридичних осіб які своїми діями сприяють діяльності суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин [6, с. 35].

Аналогічну позицію з цього питання займає й А. П. Гель, зазначаючи у зв'язку з цим, що межа між суб'єктами та учасниками кримінально-виконавчих правовідносин полягає в тому, що суб'єктами є їх сторони, які володіють найбільшим обсягом суб'єктивних прав та обов'язків, і за їх відсутності вказані правовідносини не виникають. А от, решта фізичних і юридичних осіб, котрі наділені меншим обсягом повноважень і участь яких у процесі виконання – відбування покарання не завжди є обов'язковою, є іншими учасниками кримінально-виконавчих правовідносин [1, с. 36-37].

Свій погляд на зазначену проблематику у свій час висловив О. І. Осауленко, який визнаючи відмінності кримінально-виконавчих правовідносин, однією із них називає те, що суб'єктами перших можуть бути лише органи та установи виконання покарань, а також засуджені до різних видів кримінальних покарань [4, с. 139]. Крім цього, він із зазначеного приводу обґрунтовано доводить, що в юридичній літературі були спроби розширити коло суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, включаючи до них, зокрема, прокуратуру, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, різні громадські організації, членів сімей і близьких родичів засуджених, адвокатів, самодіяльні організації засуджених, що, на його думку, не можна вважати правильним підходом, навіть при дискусійності серед науковців даної проблематики [4, с. 140-141].

Серед представників останніх можна назвати М. В. Романова, який здійснивши класифікацію кримінально-виконавчих правовідносин, у змісті яких виокремив не їх суб'єктів, а учасників, а саме – кримінально-виконавчі установи та засуджених [3, с. 38]. Більш того, одним із видів цих правовідносин

він назвав наглядом, тобто ті, що виникають з органами прокуратури [3, с. 38], чим тільки ускладнив розуміння між «суб'єктами» та «учасниками» кримінально-виконавчих правовідносин.

У цілому ж, виходячи з проведеного аналізу наукових розробок та положень чинного кримінально-виконавчого законодавства України, слід констатувати, що до суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин варто віднести лише органи та установи виконання покарань, виключний перелік яких визначений в ст. 11 КВК України, та засуджених до тих чи інших кримінальних покарань (ст. 7 КВК), а до їх учасників – інших фізичних і юридичних осіб, які на законних підставах залучаються до процесу виконання-відбування покарань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С., Кримінально-виконавче право України: навч. посібник / за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
2. Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. Зеркало неділи. Україна. 2018. № 1274. 21-26 груд. С. 5. <https://dt.ua/internal/sim-kil-pekla-penitenciaranoi-sistemi-333623>.
3. Кримінально-виконавче право: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. Х. Степанюка. Харків: Право, 2006. 256 с.
4. Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи, О. Г. Колба: Атіка, 2010. 752 с.
5. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2014 року № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.
6. Уголовно-исполнительное право: учебник / А. С. Михлин, П. Г. Пономарев, И. В. Шмаров и др.; под ред. И. В. Шмарова. Москва: Новый Юрист, 2003. 506 с.

О.Г.Колб

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу
Національного університету «Львівська політехніка»

Марта Кухта

студентка групи ПВ-23 юридичного факультету
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ПРО ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ»

Як показало вивчення змісту міжнародно-правових актів, що стосуються сфери виконання покарань, прийнявши на міжнародному рівні Мінімальні стандартні правила поведінки із засудженими, Конгрес ООН не зобов'язав жодну із держав-учасників їх застосовувати «від» і «до» та не пояснив при цьому, в чому ж полягає зміст словосполучення «міжнародні стандарти».

Спробу дати відповідь на це питання дали деякі науковці, взявши за основу слово «стандарт».

У тлумачних словниках під стандартом (анг. *standart* – норма, зразок, мірило) розуміють зразок, модель, еталон, якому має відповідати що-небудь своїм розміром, формою, якістю, т. ін. [1, с. 546].

У більш широкому розумінні у сенсі слова «стандартний» це означає такий об'єкт (предмет, явище тощо), що позбавлені індивідуальних особливостей, своєрідності, оригінальності; є шаблоном, трафаретним [2, с. 620].

У науці кримінально-виконавчого права України, виходячи з цих методичних засад, виведено наступне поняття «міжнародні стандарти поведінки із засудженими» – це прийняті на міжнародному рівні норми, принципи і рекомендації в галузі виконання покарання і діяльності органів і установ виконання покарань [5, с. 51].

У доктринальних джерелах можна зустріти й інший аналог цього поняття – «міжнародні стандарти професійної діяльності юристів», під якими слід розуміти загальні деонтологічні норма-